

Til
Miljødirektoratet
Grensesvingen 7, 0661 Oslo

Fra
Helsepersonell for plantebasert kosthold
Skådalsveien 36K, 0781 Oslo
post@hepla.no

Oslo, 30.04.2020

Høringsinnspill til Klimakur 2030

Tiltaket Overgang fra rødt kjøtt til plantekost og fisk betyr store gevinster for folkehelsen

Vi støtter tiltaket Overgang fra rødt kjøtt til plantebasert kost og fisk (viser også til oppdragsrapport ved NIBIO, 1). Produksjon av mat som 50 – 80% nordmenn allerede spiser helseskadelig mye av, bør gjerne reguleres/innskrenkes, og i hvert fall ikke fremmes av staten slik det er i dag. Tydelige politiske og økonomiske grep må til for å gjennomføre tiltaket. Flere virkemidler må iverksettes samtidig for å sikre omleggingen i landbruket og tilrettelegge for overgang fra kjøtt til plantebasert kost og fisk på forbrukersiden.

To virkemidler er sentrale og essensielle her: Endring av omsetningsloven med begrensning/avvikling av generisk kjøttreklame gjennom Matprat, samt omdisponering av produksjonstilskudd/ landbrukssubsidiene fra kjøttproduksjon til produksjon av plantekost. Tilleggsargument for kjøttreduksjon er at dagens høye volum kjøttproduksjon har bidratt til utvikling av pandemier og kan bidra til antibiotikaresistens.

Eventuelle negative virkninger ved lavere kjøttforbruk på kjøttindustriens verdikjede bør veies opp mot de mange godt dokumenterte helse- og samfunnsgevinstene ved omlegging til et sunnere kosthold, med mindre kjøtt, mer planter og fisk.

Kosthold er viktigere enn mange vet. Rapporten Samfunnsgevinster av å følge Helsedirektoratets kostråd, 2016 (se blant annet tabell 3.1 side 27), viser at kostholdsendringer i grønnere retning kan spare samfunnet for 12 – 16 milliarder kroner årlig (1,2). WHO-rapporten Health effects of dietary risks in 195 countries, 1990–2017, viser at et typisk vestlig kosthold tar flere liv for tidlig enn tobakkryk. Rapporten fra Folkehelseinstituttet Sykdomsbyrde i Norge, 2016 viser (3, se side 28) omtrent det samme.

Kosthold med mindre kjøtt og mer fisk og plantekost, kan både forebygge og være del i behandling av hjerte- og karsykdommer, diabetes II, overvekt og fedme, samt forebygge noen typer kreft. Dette er vår tids største folkehelseutordringer. Folkehelsemeldingen 2019 fremhever redusert kjøttforbruk: «*Eit plantebasert kosthold og auka inntak av fisk, men mindre innslag av kjøtt, vil bidra til å nå både helsepolitiske og klimapolitiske mål.*» (4)

Dette støttes av utallige vitenskapelige publikasjoner (9-14), se Kilder. For eksempel, anbefaler Nasjonal faglig retningslinje for forebygging av hjerte- og karsykdom følgende: “*Økt andel*

plantebaserte matvarer som inneholder umettet fett, inkludert planteoljer som olivenolje og rapsolje og nøtter, med reduksjon i matvarer med mettet fett fra kjøttvarer.” “Et vegetarbasert kosthold kan være gunstig i forhold til hjerte- og karrisiko.”(5)

Samtidig spiser 50 % nordmenn helseskadelig mye rødt kjøtt, og 80 % nordmenn – mettet fett (side 13 i 6, og 7). Inntaket av rødt kjøtt kan reduseres betydelig uten at proteininntaket blir for lavt sett helse-/næringsmessig. Norske menn spiser minst 50 % mer protein enn det de behøver, ifølge Norkost 3 (8, se side 66 vedlegg 7.7., og dagsbehovet er 0,8 gram protein per kilo kroppsvekt per dag). Proteininntaket i norsk kosthold kan trygt (og med helsefordel – fordi mye protein kommer fra rødt kjøtt og fete meieriprodukter) reduseres. Vi vil minne at de offentlige kostrådene oppfordrer ikke til å spise kjøtt, men gir kun øvre trygg grense for ukentlig inntak.

Kilder

1. Oppdragsrapport. Overgang fra rødt kjøtt til vegetabilsk og fisk: Klimakur 2030, utgitt:01.03.2020 av NIBIO, ved Klaus Mittenzwei, Finn Walland, Anna Brigitte Milford og Arne Grønland
<https://www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2020/mars-2020/overgang-fra-rodt-kjott-til-vegetabilsk-og-fisk/>
2. Helsedirektoratet. Samfunnsgevinster av å følge Helsedirektoratets kostråd, 2016, tabell 3.1 side 27
<https://helsedirektoratet.no/publikasjoner/samfunnsgevinster-av-a-folge-helsedirektoratets-kostrad>
3. Folkehelseinstituttet. Sykdomsbyrde i Norge 2016, 2018 (side 28)
<https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2018/sykdomsbyrden-i-norge-i-2016.pdf>
4. Folkehelsemeldingen 2019. Meld. St. 19 (2018–2019) Folkehelsemeldinga — Gode liv i eit trygt samfunn
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-20182019/id2639770/>
5. Nasjonal faglig retningslinje for forebygging av hjerte- og karsykdom
<https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/forebygging-av-hjerte-og-karsykdom>
6. Handlingsplan for bedre kosthold 2017 – 2021, side 13 og 9
https://www.regjeringen.no/contentassets/fab53cd681b247bfa8c03a3767c75e66/handlingsplan_kosthold_2017-2021.pdf
7. Helsedirektoratet. Utviklingen i norsk kosthold 2019. Rapport. IS-2866
<https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/utviklingen-i-norsk-kosthold>
8. Norkost 3. En landsomfattende kostholdsundersøkelse blant menn og kvinner i Norge i alderen 18-70 år, 2010-11. Utgitt: 06/2012 (se vedlegg 7.7 side 66 Norkost 3) <https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/norkost-3-en-landsomfattende-kostholdsundersokelse-blant-menn-og-kvinner-i-norge-i-alderen-18-70-ar-2010-11>
9. Nordic Nutrition Recommendations 2012. Integrating nutrition and physical activity. Nordic Council of Ministers 2014 ISBN 978-92-893-2670-4 <http://dx.doi.org/10.6027/Nord2014-002>
10. Nasjonalt råd for ernæring. Kostråd for å fremme folkehelsen og forebygge kroniske sykdommer. Metodologi og vitenskapelig kunnskapsgrunnlag. Oslo: Helsedirektoratet; 2011. IS- 1881.
11. EAT-Lancet-rapporten. Willett W, Rockström J, Loken B, Springmann M, Lang T, Vermeulen S, et al. Food in the Anthropocene: the EAT-Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems. Lancet (London, England). 2019 https://eatforum.org/content/uploads/2019/01/EAT-Lancet_Commission_Summary_Report.pdf
12. Canadas nye kostholdsråd <https://food-guide.canada.ca/en/>
13. Belgias nye kostholdsråd <http://www.fao.org/nutrition/education/food-based-dietary-guidelines/regions/countries/belgium/en/>
14. World Cancer Research Fund. Diet, Nutrition, Physical Activity and Cancer: a Global Perspective. The Third Expert Report. The Continuous Update Project (CUP) is the world's largest, most authoritative and up-to-date source of scientific research on cancer prevention and survivorship through diet, nutrition, physical activity and cancer.
<https://www.wcrf.org/dietandcancer>
Flere kilder om kosthold og helse er samlet her <https://hepla.no/hjem/helsefordeler-plantebasert-kosthold/generelle-aspekter/>

Merknader til Klimakur 2030, tiltaket J01 Overgang fra rødt kjøtt til plantebasert kost og fisk

- 80% nordmenn spiser helseskadelig mye mettet fett – denne setningen «*Energi-, fett- og proteininnhold ligger innenfor anbefalingene fra Helsedirektoratet i alle scenarioene.*» er dermed feil (sitert Klimakur 2030 Vedlegg 1 Tiltaksark side 223). Hovedkilden til mettet fett i norsk kosthold er meieriprodukter etterfulgt av rødt kjøtt: «*85 prosent av 9- og 13-åringene har et høyere inntak av mettet fett enn anbefalt – Nærmere 80 prosent av voksne har et høyere inntak av mettet fett enn anbefalt.*» (side 13 i 6, og 7)

- Matprat.no og Melk.no – eller de såkalte opplysningskontorene for henholdsvis egg og kjøtt og for melk – er *ikke* virkemidler rettet mot forbruket av plantebasert kost, slik det står på side 226 i Vedlegg 1. Disse driver med generisk reklame for henholdsvis egg og kjøtt, og for meieriprodukter. På matprat.no og melk.no står: «*På vegne av den norske bonden jobber MatPrat for å fremme norsk egg og kjøtt.*» «*Opplysningskontoret for Meieriprodukter (Melk.no) er et av flere opplysningskontor i landbruket, og har som oppgave å bidra til å fremme forbruket av norsk melk og norske meieriprodukter på vegne av den norske melkebonden.*»

Kilder: 15.Matprat, Om oss <https://www.matprat.no/om-oss/> 16. Melk.no , Om oss <https://www.melk.no/Om-oss/Om-oss>

Våre forslag til politiske og økonomiske virkemidler

1. Innskrenking av generisk kjøttreklame via Matprat, Matopedia og Melk.no
2. Endring av omsetningsloven og omsetningsrådet
3. Omvridning av landbrukssubsidiene/produksjonstilskuddene
4. Opplysning om hvordan erstatte kjøtt med plantekost og stimulere til økt dyrkning av plantekost
5. Andre tiltak – fremme sunt kosthold i det offentlige,
6. Kartlegging av jordsmonn og vern av matjord mot dyrking av husdyrfôr

1. **Generisk kjøttreklame gjennom Opplysningskontoret for egg og kjøtt – OEK - (via Matprat og – i barneskole - Matopedia) bidrar til å øke kjøttforbruk og bør derfor innskrenkes/ gradvis avvikles.**

Det såkalte Opplysningskontoret for egg og kjøtt/Matprat bidrar til å øke/opprettholde kjøttkonsum i Norge. Hensikten er hjemlet i omsetningsloven, virksomheten administreres via omsetningsrådet og det er godt dokumentert at virksomheten/generisk reklame/markedsføring har vært effektiv. Dag Henning Reksnes, direktør ved matprat.no/OEK, har uttalt dette i Nationen (17): «*Det finnes solid dokumentasjon på at:*

1. Generisk markedsføring virker, og at en kroner investert gir mellom 2,5 og 10 ganger tilbake innsatsen. (Kilde: The National Economic Contribution of Agricultural Advertising And Promotion, Report to CRMC Group, LLC (FABA), April 2017). 2. At det er bøndene som styrkes gjennom generisk markedsføring, og ikke dagligvarekjedene. (kilde: SNF- prosjekt nr.: 0153/0154 i 2015)»

Over 50 % nordmenn spiser i dag helseskadelig mye rødt kjøtt, og over 80 % nordmenn inkludert barn spiser helseskadelig mye mettett fett (side 13 i 6, og 8). Matprat har ved flere anledninger kommet med uttalelser i medier som ser bort fra, underkjenner og forvirrer om dagens oppsummerte vitenskap med tydelig konklusjon: kjøttkonsum i Vesten inkludert Norge er helseskadelig høyt og bør reduseres (18).

I motsetning til fisk, er ikke kjøtt, verken rødt eller hvitt, en matvare som norske offentlige kostråd oppfordrer til å spise på regelmessig grunnlag. Fullverdig kosthold kan settes sammen uten kjøtt, i hvert fall uten rødt kjøtt. Kjøtt nevnes i kostrådene fordi kjøtt er vanlig i dagens kosthold, og fordi offentlige kostråd, i alle land, tar ikke bare hensyn til sunnhet men også til matkultur. Sitert i kunnskapsgrunnlaget til norske kostråd: «*Rådene tar utgangspunkt i matvarer og en matkultur som er vanlig i Norge.*» Matkulturen er ikke skapt uten kjøttindustriens «*opplysningsvirksomhet*» - generisk reklame med budsjett på opp til 79 millioner kroner årlig, helt siden 1936 (da omsetningsloven var vedtatt).

Opplysningskontoret for egg og kjøtt motarbeider dermed helsemyndighetenes formål om å redusere forbruket av rødt og bearbeidet kjøtt og mettett fett. Viser også til Utredningsnotatet ved NIBIO, side 72 (1).

Vårt forslag:

- OEK bør avvikles på lengre sikt. På kort sikt bør budsjettet til OEK reguleres og reduseres.
- OEK og bør trekkes fra norsk barne- og ungdomsskole. Matopedia 19 er både kokebøker og nettbasert læremateriell i skolefaget mat og helse, utarbeidet av OEK som driver med reklame for kjøtt og egg. Det at reklamen er generisk, betyr ikke at denne kan tillates i barneskole.
- Reklame for bearbeidet kjøtt, både generisk og merkespesifikk, (bearbeidet kjøtt, både hvitt og rødt, er anerkjent overbevisende kreftfremkallende av både WHO, Harvard University og verdens ledende kreftforskere ved WCRF 20, 21) bør vurderes forbudt eller innskrenkes sterkt, slik det er gjort med tobakk.

Kilder:

17. Dag Henning Reksnes, direktør ved matprat.no/opplysningskontoret, innlegg i Nationen

<https://www.nationen.no/debatt/hvem-sitt-aerend-loper-nationen/>

18. Tanja Kalchenko og Nina Cathrine Johansen. Kronikk: Kjøttbransjens freidige overprøving av oppsummert vitenskap. Norsk tidsskrift for ernæring Nr. 4 – 17. desember 2019 <https://www.ntfe.no/i/2019/4/p-1>

19. Matopedia.no. Opplysningskontoret for egg og kjøtt <https://www.matopedia.no/artikler/hva-er-matopedia/>

20. Q&A on the carcinogenicity of the consumption of red meat and processed meat. http://www.iarc.fr/en/media-centre/iarcnews/pdf/Monographs-Q&A_Vol114.pdf

21. World Cancer Research Fund. Limit red and processed meat. Eat no more than moderate amounts of red meat and little, if any, processed meat <https://www.wcrf.org/dietandcancer/recommendations/limit-red-processed-meat>

2.2. Endring i omsetningsloven og omsetningsrådet

Sitert omsetningsloven: «*Fyremålet med lova er gjennom samyrke å fremja umsetnaden av kjøtt av storfe, sau, svin, fjørfe og reinsdyr, korn og oljefrø, mjølk, egg, pelsdyrskinn, poteter, grønnsaker, frukt og bær.*» (22) Generisk markedsføring av kjøtt - «*å fremja umsetnaden av kjøtt av storfe, sau, svin...*» er altså hjemlet i norsk lov.

Markedsføringen administreres videre av Omsetningsrådet og utføres av kjøttindustriens egne OEK/Matprat (1, 15). OEK har et årlig budsjett på ca 75 millioner kroner (1, side 69), mens lignende organ som opplyser om hvordan erstatte kjøtt i kosten med plantekost, under statens administrasjon, eksisterer ikke i det hele tatt. Opplysningskontorene Frukt.no og brød og korn fremmer ikke informasjon om hvordan redusere kjøttforbruk og hvordan erstatte kjøtt i kosten.

Det er dokumentert at denne generiske markedsføringen av kjøtt virker (17). I og med 50 % nordmenn allerede spiser helseskadelig mye rødt og bearbeidet kjøtt, og 80 % nordmenn – mettett fett (6), er omsetningsordningen i strid med Helsedirektoratets kostråd og intensjonene i bl.a. Folkehelsemeldingen 2019 og Handlingsplan for bedre helse 2017 – 2021 (4 og 6). Det er uheldig at omsetningsordningen er administrert av staten og hjemlet i loven.

Omsetningsrådet består i dag hovedsakelig av næringsinteresser og jordbrukets egne organisasjoner. Klimakur 2030 skriver at «*Mer langsiktige prognoser for forbruk og produksjon av matvarer i Norge kan gi bedre grunnlag for investeringsbeslutninger i jordbruket og virkemiddelbruk i jordbrukssektoren*».

Vi foreslår:

- Utrede og endre omsetningsloven. Viser også til Meld. St. 11 (2016–2017) Endring og utvikling – En fremtidsrettet jordbruksproduksjon (23). Utredningen bør gjennomføres uten aktører fra kjøtt- og meieriindustrien som er knyttet omsetningsrådet.
- Helse- og omsorgsdepartementet, pasientorganisasjoner og Forbrukerrådet bør inkluderes/representeres i Omsetningsrådet for å ivareta folkehelseinteresser. Jordbruket bør produsere mat i tråd med kostrådene for å forebygge sykdom, både primær- og sekundærforebygging. Produksjon av mat 50 – 80% nordmenn allerede spiser helseskadelig mye av, bør gjerne reguleres/innskrenkes, og i hvert fall ikke fremmes.
- Opprette overvåkning/tilsyn/kontroll over Omsetningsrådets virksomhet.

En evaluering av markedsbalanseringen i jordbruket (markedsbalanseringsutvalget) konstaterte i 2015 at: «*Alt i alt fremstår systemet som løst hjemlet i lovverket, og det har utviklet seg et eget og særpreget normsystem uten klart definerte rettigheter og plikter, som langt på vei fremstår som frakoblet fra Stortingets lovgivende myndighet. (...) Dette har sammenheng med den løst formulerte «generalfullmakten» til å bestemme anvendelsen av avgiftsmidler i Omsetningsloven § 11, og at Stortinget primært involveres gjennom de årlige jordbruksoppgjørene som ikke er gjenstand for lovbehandling.*» (24) De konkrete markedsføringstiltakene handler i praksis om hensyn til produsentenes interesser og demper etterspørselen: «*Tilbakemeldinger fra forbrukerne i form av etterspørsel blir dempet gjennom markedsreguleringstiltak*» (25)

Kilder:

22. Lov til å fremja umsetnaden av jordbruksvaror. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1936-07-10-6>

23. Regjeringen. 2016. Meld. St. 11 (2016–2017). Endring og utvikling — En fremtidsrettet jordbruksproduksjon

24. Utredning fra et utvalg oppnevnt av Landbruks- og matdepartementet 5. mars 2014. Avgitt 24. juni 2015 "Evaluering av markedsbalansering i jordbruket"

25. Kjærnes, Unni. 2016. Til forbrukernes beste? Endret handlingsrom for forbrukermakt og forbrukerinteresser. Fra Hegrenes, Agnar, Klaus Mittenzwei & Sjur Spildo Prestegard (red.). 2016. Norsk jordbrukspolitikk: Handlingsrom i endring. Kap. 11

3.Rekanalisering av landbrukssubsidiene – redusere/fase ut tilskudd til kjøttproduksjon, og øke tilskudd til dyrkning av plantekost til menneskemat direkte

Landbruket mottar i dag fra staten/skattebetalere omtrent 14 milliarder kroner årlig, i form av landbrukssubsidier/ produksjonstilskudd. 80 % av pengene brukes til å støtte husdyrhold - kjøtt-, meieri- og eggindustrien (26).

Når vi vet at 80 % nordmenn inkludert barn spiser for mye mettet fett, 50 % nordmenn spiser for mye rødt kjøtt og over halvparten spiser for lite frukt, grønt og fiber (6 og 7), er denne overvekten uheldig. Slik Matprat sin direktør selv har uttalt (17), er generisk reklame via Matprat svært effektiv, altså bidrar til å opprettholde/øke kjøttforbruk.

Grønn skattekommissjon fant i 2015 det «*hensiktsmessig å redusere produksjonsstøtten til rødt kjøtt*» og anbefalte også en avgift på rødt kjøtt (26). Dette er også noe teknisk beregningsutvalg for klima påpekte i sin rapport fra 2019.

Vårt forslag: Kjøttsubsidiering reduseres, og pengene brukes isteden til å støtte produksjon av plantekost, ved å gi tilskudd til følgende bønder:

- som ønsker å legge om fra husdyrprodukter til dyrkning av plantekost til menneskemat direkte,
- som ønsker å legge om fra dyrkning av husdyrfôr til dyrkning av menneskemat direkte,
- som vil produsere plantekost i fjellstrøk

Kilder:

26. Blanford, David, Ivar Gaasland, & Erling Vårdal. 2017. Greenhouse Gas Emissions, Land Use, and Food Supply under the Paris Climate Agreement— Policy Choice in Norway. Applied Economic Perspectives and Policy (2018) volume 0, number 0, pp. 1–16. doi:10.1093/aep/ppy011

27. Grønn skattekomisjon NOU 2015: 15 Sett pris på miljøet <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-15/id2465882/> i kapittel 3.2 Klimautfordringen

4. Bred opplysning om hvordan erstatte kjøtt med plantekost i maten, og stimulere økt dyrkning av plantekost til menneskemat (i tillegg til subsidieendring)

Det er ikke nok å si «spis mer frukt, grønt og fullkorn» og øke generisk markedsføring for frukt og grønt (via frukt.no) og fullkorn (via brodogkorn.no). Hovedmålet bør være å opplyse om hvordan og hvorfor man kan/bør kutte ned på kjøtt og erstatte kjøtt og meieri med plantekost - spesielt fra erter, bønner, rapsolje og nøtter. Det inkluderer både informasjon om matlaging og oppskrifter, og informasjon om helse og ernæring.

For å nå flere, kan man opplyse om effektene ikke bare på helsen men også på miljø, bærekraft og dyrevelferd, for å nå flere. Dette gjøres i Sverige allerede (28). Som rapporten Bærekraftig kosthold – vurdering av de norske kostrådene i et bærekraftperspektiv påpeker, «Kort oppsummert er det stort samsvar mellom et kosthold som blir anbefalt for å fremme helse og et kosthold som er mer bærekraftig. Et slikt kosthold kjennetegnes blant annet av et høyt inntak av frukt, grønnsaker, grove kornprodukter og et lavt inntak av rødt og bearbeidet kjøtt.» «Selv om analysen her på ingen måte er fullstendig, virker det rimelig å konkludere med at rådet om å redusere det totale kjøttinntaket (både hvitt og rødt) en god del i forhold til det vi spiser i dag er bærekraftig».

Det bør bevilges og/eller øremerkes penger til å fremme kjøttkutt/erstatning av kjøtt og fete meieriprodukter med plantekost - belgvekster, nøtter og raps, og disse bør fremmes som sunne og miljøvennlige kilder til protein og fett, som kan erstatte protein fra kjøtt.

Bevilge penger for å opplyse om hvordan erstatte kjøtt med plantekost:

- Opprette et eget opplysningskontor for plantebasert kosthold
- Økte og/eller øremerkede penger til opplysningskontoret for frukt og grønt eller for brød og korn for å fremme kjøttkutt/info om hvordan erstatte kjøtt med plantekost.

Når man reduserer på generisk kjøttreklame samtidig som man fremmer/markedsfører plantekost som kjøtt(erstatning), slik at forbruket av kjøtt reduseres samtidig, blir tiltakene effektive.

Kilde: 28. <https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/kostrad-och-matvanor/rad-om-bra-mat-hittaditt-satt/kott-och-chark/> «Ät inte så mycket rött kött och chark, max 500 gram i veckan men gärna mindre.»

Kilde: 29. Helsedirektoratet. Bærekraftig kosthold – vurdering av de norske kostrådene i et bærekraftperspektiv <https://helsedirektoratet.no/publikasjoner/berekraftig-kosthold-vurdering-av-de-norske-kostradene-i-et-berekraftperspektiv>

Stimulere dyrkning/produksjon av plantekost, i tillegg til subsidieendring

- Innføre eget driftstilskudd til såkalte proteinvekster og oljevekster til menneskemat – som erter og bønner, og raps.

- Gi Grøntprodusentenes samarbeidsråd (GPS) utvidet mandat til markedsregulering i grøntsektoren, slik at det omfatter flere råvarer og produkter.

5. Andre tiltak på hvordan fremme sunnere kosthold/planteprotein og tilrettelegge for bærekraftige matvalg/forbruk

- Innføre en egen tilskuddsordning for tiltak for økt forbruk av belgvekster, korn, nøtter, grønnsaker, frukt og bær, for eksempel «Spis sunt planteprotein – istedenfor kjøtt», lignende ordningen «Tilskudd til sjømattiltak»/«Fiskesprell» med støtte fra Nærings- og fiskeridepartementets budsjett. Det skal spesielt fokuseres på redusert kjøttforbruk og hvordan erstatte kjøtt med plantekost. Relevante departementer bør samarbeide.
- Økt merverdiavgift for kjøtt
- Redusere merverdiavgift for frukt, grønt, annen plantekost inkludert vegetariske ferdigprodukter - kjøtterstatninger.
- Offentlige anskaffelser og innkjøp skal bidra til sunnere og mer miljøvennlig og bærekraftig kosthold, og det offentlige skal oppfordre til redusert kjøttforbruk gjennom innkjøp, plakater, nudging og innskrenket kjøttreklame på offentlige flater og i nærheten til barneskoler. Noe av dette har Oslo Byråd 2019 allerede gått inn for.
- Helsevesen og sykehus bør fremme sunnere kosthold inkludert kjøttkutt, ved å kjøpe inn, servere, lage mat med mindre kjøtt og mer plantekost/kjøtterstatningsprodukter, regulere anbudsutlysninger. Oslo Universitetssykehus har allerede begynt å innføre dette.
- Inkludere bærekraft og klima, og gjerne produksjonsmerking mtp dyrevelferd, i intensjonsavtalen om et sunnere kosthold. Helsedirektoratets rapport viser at det er sammenfallende hvilken kost er miljøvennlig og sunn. Noen forbrukere er mer opptatt av helse mens andre – av miljøet eller dyrevelferd. Slik kan man få de miljøbevisste (men ikke helsebevisste) til å spise sunnere, og omvendt.

6. Kartlegging og regulering/vern av jordsmonn

I dag brukes 90% av norsk dyrket jord, inkludert 2/3 av norske matkornarealer, til å dyrke fôr (både gress, korn, raps og erter) til husdyrene (30) – og det påstås at dyrking av menneskemat direkte på disse arealene ikke er mulig. Det er derimot stor sannsynlighet for at dette er feil, – per i dag finnes flere rapporter som sier at potensialet for både dyrking av erter, raps, kålvekster og rotgrønnsaker i Norge er betydelig større, og at dyrkingen av disse kan mangedobles (31-36) . Dette er sunne og næringsrike matvarer, og dyrkingen av disse blir i dag fortrent av gress, fôrkorn o.a. plantevekster til husdyrfôr.

Dette er ikke bare ulempe for folkehelsen – å produsere kjøtt og meieri istedenfor å produsere sunne råvarer – grønnsaker, erter, bønner og raps. Ulempe er også at dette er også lite arealeffektivt og lite miljøvennlig. Det er fordi dyrking av plantekost til menneskemat direkte (i sammenligning med dyrking av husdyrfôr) gir mer protein og kalorier per dyrker jordareal, samt lavere utslipp per produsert gram protein. (1, 37, 38, 42,43). Råvarene brukt til kraftfôr er ofte av god kvalitet og kan spises av mennesker direkte, derfor er kraftfôr ofte lite ressurseffektivt.

I tillegg til bruk av norsk matjord, kommer 50% av det totale mengden kraftfôr som norske husdyr spiser, fra import (39). Av total mengde kraftfôr, så spiser norske drøvtyggere – storfe og sau – litt over halvparten (39). Storfe og sau er, sammen med svin, «leverandører» av rødt kjøtt, kjøtt-typen 50% nordmenn spiser for mye av og kjøtt-typen som er 2. største kilde til mettet fett, etter meieriprodukter (6 og 7).

Vårt forslag for kartlegging og regulering av jordsmonn:

- Intensivere jordsmonnskartlegging av jordbruksarealet i Norge, bl.a. øremerke forskningsmidler til hvordan man kan ta mer areal i bruk til produksjon av matvekster i Norge.
- Gi økt støtte til bønder som produserer matvekster i fjellstrøk og strøk med jordsmonn klasse 3 – 5
- Opprette post for «Utviklingstiltak innen produksjon av proteinvekster og andre matvekster», på lik linje med «Utviklingstiltak innen økologisk produksjon» under Landbrukets utviklingsfond.
- Jordsmonn av god kvalitet, der det er per i dag godt dokumentert at mulig å dyrke matvekster – som erter, raps og matkorn, burde tillates kun til å dyrke plantekost til menneskemat direkte. Dyrking av husdyrfôr på disse arealene bør gradvis fases ut og på sikt forbys.

Kilder:

30. Regjeringen. Jordvern <https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/jordbruk/innsikt/jordvern/jordvern/id2009556/>
31. Arnoldussen m.fl. Agrianalyse, 2014. Økt matproduksjon på norske arealer (om erter s. 59, om dyrkningsklasser – s. 57) <https://www.agrianalyse.no/publikasjoner/okt-matproduksjon-pa-norske-arealer-article328-856.html>
32. Skog og landskap. Dyrkningsklasser http://www.skogoglandskap.no/kart/temakart_dyrkningsklasser
33. NIBIO. Kan andre belgvekster erstatte soya? Om Eurolegume-prosjektet <https://www.nibio.no/nyheter/kan-andre-belgvekster-erstatte-soya>
34. Mittenzwei, Milford, Grønlund. NIBIO, 2017. Utredningsnotat. Status og potensial for økt produksjon og forbruk av vegetabiliske matvarer i Norge. <https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/handle/11250/24517995>
35. Karlsson m.fl. Nordic Council of Ministers, 2017. Future Nordic Diets. Exploring ways for sustainably feeding the Nordics. <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1163192/FULLTEXT01.pdf>
36. Korsæth A, Roer Hjelkrem A-G. Livsløpsanalyse (LCA) av dyrking av erter og åkerbønner i Norge. NIBIO Rapport 2016 https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2428966/NIBIO_RAPPORT_2016_2_117.pdf
37. Vangelsten, BV. 2017. Mot et bærekraftig norsk matsystem. Effekt på selvforsyningsgrad og norsk jordbruk ved redusert konsum av kjøtt. MBA Thesis, Nord Universitet, Bodø, Norge <https://forskning.no/2018/05/kjottreduksjon-kan-radikalt-oke-norsk-selvforsyning-av-mat/produsert-og-finansiert-av-nordlandsforskning>
38. Tilman D, Clark M. Global diets link environmental sustainability and human health. Nature 2014;515(7528):518-22 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25383533>
39. Landbruksdirektoratet. Korn og kraftfôr. Statistikk. Se Råvareforbruk til kraftfôr til husdyr i Norge 2019, og Salg av kraftfôr 2019 – sammendrag. <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/produksjon-og-marked/korn-og-kraftfor/marked-og-pris/statistikk>
40. Meld. St. 11 (2016–2017) Endring og utvikling — En fremtidsrettet jordbruksproduksjon, side 112 og 139 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-11-20162017/id2523121/>
41. Nina Bergan Holmelin, Bob van Oort, Erlend Andre Tveiten Hermansen, Robbie Andrew <https://cicero.oslo.no/no/posts/klima/eat-less-meat>
42. Grønlund, Arne, and Klaus Mittenzwei. 2016. Klimagassutslipp Fra Kjøttproduksjon
43. Pettersen, et al 2017. Klimatiltak i Jordbruk Og Matsektoren. Kostnadsanalyse Av Fem Tiltak. NIBIO Report 3/2/2017. NIBIO

Med vennlig hilsen

Tanja Kalchenko, lege
tanja@hepla.no
9888 60 75